

ЛЮДЗІ САВЕЦКАЙ НАВУКІ**АКАДЭМІК АН БССР В. М. ЛУБЯКА****(Да 100-годдзя з дня нараджэння)**

Васіль Мікітавіч Лубяка (1891—1950) нарадзіўся ў г. Горкі Магілёўскай губерні. Пачатак яго грамадска-палітычнай дзейнасці звязаны з горацкімі сярэднімі сельскагаспадарчымі навучальнымі ўстановамі, дзе ён удзельнічаў у стварэнні студэнцкіх арганізацый. У 1917—1918 гг. В. М. Лубяка прымаў актыўны ўдзел ва ўстанаўленні савецкай улады ў Горках і Горацкім павеце. Пасля рэарганізацыі ў 1919 г. сярэдніх навучальных устаноў у Горацкі сельскагаспадарчы інстытут (цяпер Беларуская сельскагаспадарчая акадэмія) В. М. Лубяка быў абраны намеснікам сакратара камітэта па арганізацыі факультэтаў і савета інстытута, падборы выкладчыцкіх кадраў і стварэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы ВНУ. Далейшую вучобу В. М. Лубяка працягваў на эканамічным факультэце Маскоўскай сельскагаспадарчай акадэміі імя К. А. Ціміразева, пасля датэрміновага заканчэння якой у 1925 г. быў прызначаны выкладчыкам па курсу арганізацыі сацыялістычных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў. Пасля стварэння ў 1928 г. у Маскоўскай сельскагаспадарчай акадэміі кафедры арганізацыі сацыялістычных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў В. М. Лубяка ўзначаліў яе ў 1928—1938 гг., працаваў прафесарам да 1940 г. У 1929 г. В. М. Лубяку было прысвоена званне прафесара, у 1931 г. — ступень доктара сельскагаспадарчых навук. У 1931 г. В. М. Лубяка быў абраны акадэмікам АН БССР. У 1929 г. была выдадзена манаграфія В. М. Лубякі «Кіруючыя асновы для складання арганізацыйных планаў саўгасаў»¹, якая ў 1930—1931 гг. рэзка крытыкавалася.

У чым жа абвінавачвалі В. М. Лубяку і яго манаграфію? Перш за ўсё ў тым, што ён прапанаваў рабіць «выбар напрамку, выбар культур і галін гаспадаркі» пры дапамозе «крытэрыю рэнтабельнасці»: «У прапануемай метадыцы выбару напрамку трэба карыстацца паказчыкамі параўнальнай рэнтабельнасці асобных культур, якія ўяўляюць сабой дзель ад дзялення планавай цаны прадукту на сабекошт вытворчасці прадукту, паколькі цана выражае ацэнку гэтай адзінкі прадукту з пункту погляду грамадскай неабходнасці». Аднак у той час, ва ўмовах адмаўлення ад рыначных адносін і прынцыпаў гасразліковай арганізацыі вытворчасці саўгасаў і калгасаў, эканамічныя механізмы іх функцыянавання былі дэфармаваны. Прынятая канцэпцыя аб «адміранні грошай у СССР», «ператварэнні таварна-грашовых адносін у сацыялістычна-размеркавальныя» прывяла да агульнай натуралізацыі эканамічных адносін. Налоговая аснова абавязковых дзяржаўных паставак па нарыхтоўчых цэнах, якія не кампенсуюць выдаткаў вытворчасці, стала перадумовай абвяшчэння «сацыяльнай рэнтабельнасці» саўгасаў і калгасаў ва ўмовах ажыццяўлення палітыкі суцэльнай калектывізацыі.

Складанне арганізацыйных планаў сельскагаспадарчых прадпрыем-

¹ Лубяко В. Н. Руководящие основы для составления организационных планов совхозов / Научно-исследовательский институт сельскохозяйственной экономики, Международной аграрный институт. М., 1929.

стваў у натуральных паказчыках, адмаўленне ад аб'ектыўных эканамічных крытэрыяў іх ацэнкі і вартасных паказчыкаў вытворчасці дазвалялі хаваць паказчыкі эканамічнай эфектыўнасці дзейнасці саўгасаў і калгасаў і вартасныя паказчыкі асобных вытворчых працэсаў за лічбамі натуральных паказчыкаў валавой і таварнай прадукцыі. Усе спробы ў межах планавых заданняў ствараць варыянты пры выбары і вызначэнні напрамку гаспадаркі, спалучэнні галін і саставу культур у сельскагаспадарчым прадпрыемстве, карыстаючыся паказчыкам рэнтабельнасці, абвясчаліся буржуазнымі і цалкам адхіляліся. Вызначэнне ўзроўню сабекошту і рэнтабельнасці вытворчасці асобных сельскагаспадарчых культур кваліфікавалася ў гэты перыяд як «гандлярскае супрацьпастаўленне адных культур другім».

В. М. Лубяка ж лічыў неабходным «афармленне тыповай устаноўкі вытворчасці саўгасаў на аснове параённай эвалюцыі, увязанай з развіццём масавай сялянскай гаспадаркі і планамі сацыялістычнай яе рэарганізацыі». Ён зыходзіў з таго, што развіццё сацыялістычных форм сельскагаспадарчай вытворчасці будзе адбывацца праз разгортванне таварабароты рыначных адносін — важнейшага прынцыпу палітэканоміі сацыялізму, які ігнараваўся ў наступным на працягу 60 гадоў. В. М. Лубяка лічыў, што ўзаемадзеянне плана і рынку павінна забяспечыць «грамадска неабходныя прапорцыі» тэмпаў эканамічнага развіцця і эвалюцыі розных тыпаў сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, ступень кааперавання і абагульнення іх вытворчасці, эканамічна эфектыўную спецыялізацыю і ўнутрыгаспадарчую структуру арганізацыі галін.

В. М. Лубяка надаваў вялікае значэнне правільнай арганізацыі саўгасаў і калгасаў, аптымізацыі іх вытворча-эканамічнай структуры як адной з галоўных умоў гаспадарчага ўздыму і сацыялістычнага развіцця сялянскай краіны, асновы не проста добраахвотнага, але і актыўнага стваральнага ўдзелу сялянскіх мас у будаўніцтве новых форм сельскагаспадарчай вытворчасці. В. М. Лубяка прытрымліваўся кааператыўна-рыначнай канцэпцыі эканамічнага развіцця сельскай гаспадаркі краіны. Ён разглядаў калгасна-саўгаснае будаўніцтва як вынік эвалюцыі; сацыялістычнай перабудовы масы сялянскіх гаспадарак праз розныя формы кааперацыі, удасканаленне іх эканамічных і арганізацыйных прынцыпаў вытворчасці з улікам гістарычных асаблівасцей развіцця і той спецыялізацыі сельскай гаспадаркі, якая склалася ў кожным канкрэтным выпадку.

В. М. Лубяка ўнёс значны ўклад у распрацоўку тэарэтычных і практычных асноў развіцця эканомікі Беларусі. У даваенны перыяд ён сумесна з віцэ-прэзідэнтам АН БССР, дырэктарам Інстытута эканомікі АН БССР акадэмікам Т. Ф. Домбалею вывучаў пытанні паляпшэння арганізацыі кіравання, укаранення прынцыпаў гасразліку, зніжэння сабекошту прадукцыі і павышэння прадукцыйнасці працы ў народнай гаспадарцы Беларусі. У 1940—1946 гг. В. М. Лубяка працаваў дырэктарам Інстытута эканомікі АН БССР. У час вайны пад яго кіраўніцтвам былі сабраны матэрыялы пра сельскую гаспадарку Гомельскай, Палескай, Магілёўскай і Вішэбскай абласцей, пра стан і развіццё энергетычнай гаспадаркі і сыравіннай базы рэспублікі. Ён вырашаў праблемы пасляваеннага аднаўлення і развіцця народнай гаспадаркі Беларусі, займаўся пытаннямі севазваротаў і пашырэння пасеваў пшаніцы ў рэспубліцы. У 1944 г. В. М. Лубяку было прысвоена званне заслужанага дзеяча навукі БССР. Яго навуковыя распрацоўкі атрымалі высокую ацэнку: ён быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга і ордэнам «Знак Пашаны».

В. У. НЯМЫКІН